

Renata Grochowska, Stanisław Mańko, Jadwiga Seremak-Bulge

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie

CELOWOŚĆ ZRÓŻNICOWANIA WSPARCIA DLA WYBRANYCH DZIAŁALNOŚCI PRODUKCYJNYCH W GOSPODARSTWACH ROLNYCH W POLSCE PO 2013 ROKU

*PURPOSE OF SUPPORT DIFFERENTIATION FOR SELECTED PRODUCTION
ACTIVITIES IN AGRICULTURAL FARMS IN POLAND BEYOND 2013*

Słowa kluczowe: wspólna polityka rolna, zróżnicowanie wsparcia gospodarstw

Key words: Common Agricultural Policy, support differentiation

Abstrakt. Celem badań było określenie, czy istnieje potrzeba utrzymania po 2013 r. zróżnicowanego wsparcia dla sektora rolnego w warunkach polskich po 2013 r. oraz wskazanie, które gospodarstwa o określonym nastawieniu produkcyjnym (typy rolnicze) należy ewentualnie wspierać, by mogły utrzymać konkurencyjną pozycję na rynkach międzynarodowych. Oszacowano skutki rezygnacji z dopłat uzupełniających związanych z produkcją dla podstawowych typów rolniczych oraz wybranych podtypów gospodarstw rolnych. Znaczne różnice w wartości oraz kosztach produkcji gospodarstw o różnym nastawieniu produkcyjnym wskazują, że celowe wydaje się utrzymanie dodatkowego wsparcia po 2013 r. w przypadku upraw chmielu, tytoniu oraz chowu owiec i bydła opasowego.

Wstęp

Znaczące zróżnicowanie zasad dystrybucji płatności bezpośrednich między sektorami i gospodarstwami rolnymi w obrębie i między krajami stanowi istotny problem dla zachowania równych warunków konkurencji między państwami członkowskimi Unii Europejskiej (UE) [Grochowska 2012]. Zmiany wspólnej polityki rolnej (WPR) po 2013 r. pogłębiają jeszcze ten stan rzeczy. Możliwość stosowania płatności związanych z produkcją, odnoszące się obecnie do bydła, owiec, kóz, ryżu i bawełny zostaną rozszerzone i obejmą większość produkcji rolnej [*Proposal for a Regulation...* 2011].

Celem badań było określenie, czy istnieje potrzeba utrzymania po 2013 r. zróżnicowanego wsparcia dla sektora rolnego w warunkach polskich po 2013 r. oraz wskazanie, które gospodarstwa o określonym nastawieniu produkcyjnym (typy rolnicze) należy ewentualnie wspierać, by mogły utrzymać konkurencyjną pozycję na rynkach międzynarodowych.

Materiał i metodyka badań

W analizie przedstawiono sytuację ekonomiczną gospodarstw prowadzących rachunkowość w ramach Polskiego FADN oraz oszacowano skutki rezygnacji z dopłat uzupełniających związanych z produkcją dla podstawowych typów rolniczych oraz wybranych podtypów gospodarstw, które w zwiększonym stopniu korzystały z tego rodzaju dopłat. Przyjęto przy tym założenie, że pozostałe dopłaty, związane głównie z obszarem gospodarstw, nawet przy zmianie bezwzględnej wartości stawek dopłat, będą miały podobny wpływ na sytuację finansową gospodarstw jak w analizowanym okresie. Przedstawione wyniki badań stanowią fragment analizy prezentującej relacje między płatnościami związanymi z produkcją a wartością produkcji, ponoszonymi kosztami oraz dochodami uzyskiwanymi w gospodarstwach rolnych [Grochowska i in. 2012].

Podstawą analizy są dane z bazy Polskiego FADN za lata 2009-2011. Okres ten obejmuje bardzo niekorzystny pod względem finansowym dla większości gospodarstw rolnych 2009 r. i bardzo korzystny 2011 r. Pole obserwacji Polskiego FADN obejmuje około 750 tys. gospodarstw towarowych, których wielkość przekracza 2 ESU (do 2009 r.) lub 4 tys. EUR standardowej produkcji – SO (ang. *Standard Output*) – od 2010 r.

Ze względu na szczegółowość danych w badaniu posłużono się wynikami z gospodarstw indywidualnych, które prowadziły książki rachunkowe Polskiego FADN (dane z gospodarstw z osobowością prawną gromadzone są metodą ankietową i są znacznie mniej szczegółowe). W związku z tym, że w 2010 r. zmienione zostały zasady typologii FADN¹, analizowane gospodarstwa pogrupowano według jednolitych zasad i parametrów SO. Zgodnie z zasadami FADN wyodrębniono 7 występujących w Polsce typów rolniczych zgodnie z klasyfikacją TF8, tj. uprawy polowe, uprawy ogrodnicze, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne, zwierzęta ziarnożerne, mieszane.

Ze względu na zróżnicowanie płatności uzupełniających związanych z produkcją w gospodarstwach o różnym szczegółowym nastawieniu produkcyjnym, spośród tych typów dodatkowo wyodrębniono gospodarstwa uprawiające ziemniaki skrobiowe, rośliny strączkowe, tytoń, chmiel oraz wyspecjalizowane w chowie bydła opasowego i owiec. Dla celów porównawczych wyodrębniono także gospodarstwa uprawiające warzywa polowe, których pracochłonność jest zbliżona do uprawy tytoniu, oraz sady jako podstawową grupę porównawczą dla gospodarstw uprawiających chmiel.

Wyniki badań

W tabeli 1 zamieszczono dane dotyczące wysokości dopłat uzupełniających związanych z produkcją w poszczególnych grupach gospodarstw. Najwyższe wsparcie tego rodzaju uzyskały gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawie tytoniu, które w zależności od roku wynosiło od 21,5 do 29,3 tys. zł na gospodarstwo. Drugą grupą gospodarstw mocno wspieraną były gospodarstwa uprawiające ziemniaki skrobiowe (od 7,6 do 10,2 tys. zł rocznie na gospodarstwo). Wysokie wsparcie do produkcji osiągnęły także gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (4,3-6,1 tys. zł na rok). Wynikało to ze znacznego udziału gospodarstw uprawiających ziemniaki skrobiowe w tym typie rolniczym. Poziom dopłat uzupełniających do produkcji w gospodarstwach uprawiających rośliny strączkowe był zbliżony do średniej całej zbiorowości. Do grupy gospodarstw z wysokim poziomem płatności związanych z produkcją należy także zaliczyć gospodarstwa uprawiające chmiel. Wielkość tego wsparcia porównywalna była ze wsparciem gospodarstw nastawionych na uprawy polowe. Nieco wyższe wsparcie niż przeciętne w badanej zbiorowości gospodarstw zyskały również gospodarstwa nastawione na uprawę warzyw polowych. W tej grupie znalazło się dużo gospodarstw uprawiających rośliny strączkowe i ziemniaki skrobiowe, a także wyspecjalizowanych w chowie owiec. Bardzo niskim poziomem płatności związanych z produkcją charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych, sadowniczych oraz utrzymujące bydło opasowe.

W obecnym systemie funkcjonowania płatności bezpośrednich podstawę dopłat do działalności operacyjnej w większości typów produkcyjnych gospodarstw stanowią dopłaty niezwiązane z produkcją – 91% średnio w latach 2009-2011 (przy wahaniach od 81,1 do 97,4%). Średni udział dopłat związanych z produkcją w gospodarstwach powiązanych z rynkiem i znajdujących się w polu obserwacji FADN wynosił 9% (około 1700 zł/gospodarstwo rocznie, przy wahaniach od 1500-1900 zł/gospodarstwo). W gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożernych (owiec i bydła opasowego) oraz ogrodniczych udział tych dopłat stanowił zaledwie ok. 3,5%, w gospodarstwach mlecznych 5,1%, a w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta ziarnożerne 7,3%. W gospodarstwach polowych uprawiających ziemniaki skrobiowe, rośliny strączkowe oraz chmiel ich udział był prawie 2 razy większy od średniego i wynosił od 14,6 do 18,9%. Jedynie w gospodarstwach uprawiających tytoń udział dopłat do produkcji był zdecydowanie większy – od 62% do prawie 71% (średnio 65%) i miał realny wpływ na poziom dochodów.

W tabeli 2 przedstawiono wskaźniki pogorszenia sytuacji dochodowej gospodarstw w przypadku likwidacji wsparcia związanego z produkcją w stosunku do osiągniętego dochodu w poszczególnych latach przez dane grupy gospodarstw. W najwyższym stopniu pogorszeniu uległaby sytuacja gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawie tytoniu. Obniżenie dochodu wyniosłoby

¹ Do 2009 r. w typologii FADN stosowane były parametry standardowej nadwyżki bezpośredniej (ang. *Standard Gross Margin* – SGM).

Tabela 1. Dopłaty uzupełniające związane z produkcją w latach 2009-2011
 Table 1. Complementary coupled payments in 2009-2011

Typ rolniczy/Agricultural type	Dopłaty uzupełniające [zł/gospodarstwo]/ Complementary coupled payments [PLN/farms]				
	2009	2010	2011	średnia z 3 lat/average for 3 years	udział w dopłatach ogółem/share in total payments [%]
Ogółem/Total	1 471	1 790	1 867	1 709	9,0
Uprawy polowe/Field crops	4 254	6 086	6 075	5 472	14,6
* Ziemniaki skrobiowe/Starch potatoes	7 607	9 105	10 230	8 981	18,9
* Uprawy strączkowe/Pulses crops	1 120	1 705	1 889	1 571	6,2
* Warzywa polowe/Field vegetables	1 774	2 561	1 916	2 084	13,7
* Tytoń/Tobacco	24 737	29 266	21 499	25 167	65,0
Uprawy ogrodnicze/Horticultural crops	226	239	308	257	3,3
Uprawy trwałe/Permanent crops	524	556	690	590	6,9
* Sady/Orchards	528	556	690	591	7,0
* Chmiel/Hops	3 057	8 477	3 566	5 033	16,4
Krowy mleczne/Dairy cows	716	1 018	1 250	995	5,1
Zwierzęta trawożerne/Ruminants	673	607	902	728	3,5
* Bydło opasowe/Beef cattle	561	598	711	623	2,6
* Owce/Sheep	1 420	1 982	3 926	2 443	6,5
Zwierzęta ziarnożerne/Non-ruminants	1 170	1 568	1 511	1 417	7,3
Mieszane/Mixed	1 333	1 634	1 691	1 552	9,2

* dodatkowe grupy gospodarstw/additional groups of households

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych Polskiego FADN
 Source: own study based on Polish FADN data

Tabela 2. Relacja dochodu z gospodarstwa rolnego bez dopłat związanych z produkcją do dochodu osiągniętego w latach 2009-2011

Table 2. Relationship between farm income without coupled payments and farm income obtained in 2009-2011

Typ rolniczy/Agricultural type	Relacja dochodu/Relationship of income [%]			
	2009	2010	2011	średnia z 3 lat/ average for 3 years
Ogółem/Total	93,4	94,8	95,2	94,5
Uprawy polowe/Field crops	87,9	92,0	92,3	90,7
* Ziemniaki skrobiowe/Starch potatoes	85,0	88,2	89,2	87,5
* Uprawy strączkowe/Pulses crops	95,1	95,4	95,6	95,3
* Warzywa polowe/Field vegetables	97,3	97,6	96,7	97,2
* Tytoń/Tobacco	33,9	44,8	55,1	44,6
Uprawy ogrodnicze/Horticultural crops	99,5	99,6	99,3	99,4
Uprawy trwałe/Permanent crops	96,9	98,6	98,6	98,0
* Sady/Orchards	96,8	98,6	98,6	98,0
* Chmiel/Hops	63,1	70,1	80,9	71,4
Krowy mleczne/Dairy cows	96,9	97,7	97,8	97,5
Zwierzęta trawożerne/Ruminants	95,0	97,1	96,5	96,2
* Bydło opasowe/Beef cattle	96,3	96,6	97,1	96,7
* Owce/Sheep	96,7	41,1	80,4	72,7
Zwierzęta ziarnożerne/Non-ruminants	97,4	96,8	97,3	97,2
Mieszane/Mixed	91,9	93,5	94,1	93,1

Źródło i objaśnienia: jak w tab. 1
 Source and explanation: see tab. 1

ok. 55% dochodu uzyskanego w latach 2009-2011. Podobnie, bardzo mocno pogorszyłaby się sytuacja gospodarstw uprawiających chmiel oraz utrzymujących owoce. W tych gospodarstwach dochód spadłby o blisko 30%. W pozostałych typach rolniczych dochód nie powinien obniżyć się więcej niż o ok. 5-10%, z wyjątkiem gospodarstw uprawiających ziemniaki skrobiowe, które jednak na tle pozostałych grup gospodarstw są w dobrej sytuacji finansowej.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że istnieje potrzeba zróżnicowania wsparcia dla sektora rolnego w warunkach polskich po 2013 r. Znaczne różnice w wartości oraz w kosztach produkcji różnych typów produkcyjnych gospodarstw wskazują, że celowe wydaje się utrzymanie dodatkowego wsparcia w przypadku upraw chmielu, tytoniu oraz chowu owiec i bydła opasowego. Odejście od kontynuacji wsparcia produkcyjnego tych działów produkcji skutkować będzie zmniejszeniem poziomu dochodów gospodarstw ukierunkowanych na te kierunki produkcji, co przyczyni się to do dalszego ograniczenia produkcji chmielu, tytoniu i produkcji owczarskiej w Polsce. Można też przewidywać, że zahamowana zostanie dopiero rozpoczynająca się odbudowa produkcji żywca wołowego wysokiej jakości. Dobra sytuacja dochodowa w gospodarstwach produkujących ziemniaki skrobiowe wskazuje, że można zrezygnować z dodatkowego wsparcia tego typu gospodarstw bez szkody dla rozwoju produkcji ziemniaków w Polsce. Zastanowienia wymaga utrzymanie dopłat do roślin strączkowych, ze względu na deficyt białka i ich rolę w płodozmianie oraz utrzymaniu żyzności gleb, choć sytuacja gospodarstw uprawiających rośliny strączkowe jest dobra, a udział dopłat do produkcji w dopłatach ogółem niewielki.

Literatura

- Grochowska R. 2012: *The evaluation of changes to achieve long-term goals for agriculture and rural areas development based on the new CAP instruments for the period until 2020*, [W:] *Development per public policy support in the food economy – the example of Poland*, Report PW No 43.1, IAFE, Warsaw, p. 88-106.
- Grochowska R., Mańko S., Seremak-Bulge J. 2012: *Ekspertyza dotycząca potrzeby zróżnicowania wsparcia bezpośredniego dla poszczególnych sektorów polskiego rolnictwa po 2013 r. poprzez płatności związane z produkcją*, wykonana na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing rules for direct payments to farmers under support schemes within the framework of the common agricultural policy* 2011: Regulation, COM (2011), 625 final/2, Brussels, 19.10.2011.

Summary

The paper discusses the effects of support differentiation based on coupled payments in agricultural farms in Poland after 2013. It was concluded that significant differences in value and cost production among farms and their agricultural types indicate a necessity for supporting hops, tobacco, sheep and beef production.

Adres do korespondencji
dr hab. Renata Grochowska, dr Stanisław Mańko, dr hab. Jadwiga Seremak-Bulge
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
e-mail: renata.grochowska@ierigz.waw.pl,
stanislaw.manko@ierigz.waw.pl,
jadwiga.seremak@ierigz.waw.pl